
Lena Gonäs, Gerd Lindgren & Carina Bildt (red): Könssegregering i arbetslivet

Arbetslivsinstitutet, Stockholm 2001

Efter att ha läst igenom boken *Könssegregering i arbetslivet* en första gång letar jag på omslaget, i förordet och i innehållsförteckningen efter syftet med boken. På framsidan kallas den för en kunskapsöversikt, i förordet för ett smakprov från forskningsområdet "Kön och arbete" och i innehållsförteckningen ser jag indelningen i tre delar efter analysnivåer. Det är inte helt klart. Efter att ha läst lite mer tycker jag nog att det lutar åt att syftet med boken är att ge ett smakprov från ett forskningsprogram, där de olika smakbitarna skiljer sig åt när det gäller syfte, upplägg och ambitionsnivå. Det de har gemensamt är att de alla förhåller sig till könssegregering som fenomen och till kön som analytiskt begrepp (ibland knappt det). Tyngdpunkten är dock mycket olika i kapitlen, där några har syftet att positionera sig på ett teoretiskt fält och andra beskriver empiriska data och fenomen. Kapitlen är nästan samtliga mycket kortfattade, i en del fall faktiskt för korta för att jag ska kunna bilda mig en uppfattning om bidraget. Men, som smakprov betraktat är det kanske en fördel.

Beskrivningar och analyser av fenomenet könssegregering i arbetslivet är en av grundpelarna inom feministisk forskning sedan åtminstone 25–30 år. Att betrakta arbetet och arbetsdelningen som basen i könsordningen har varit ett av två dominerande synsätt inom teoribildningen, där det andra dominerande temat är sexualiteten. I de nordiska länderna har vi haft en tradition inom kvinno- och könsforskning att snarare fokusera arbete än sexualitet. Arbetsdelningen mellan könen

berör alla delar av vårt samhälle genom dikotomier som betalt/obetalt, privat/offentligt och produktion/reproduktion. Att beskriva och analysera arbetsdelningen mellan kvinnor och män i ett samhälle är ett sätt att förstå det samhällets könsordning. Eftersom denna ordning ständigt förändras finns det goda skäl att både teoretisera utifrån tidigare empirisk forskning för att skapa en referensram, och att hålla den empiriska forskningen vid liv genom att ställa nya forskningsfrågor. Med detta vill jag naturligtvis säga att själva titeln på boken signalerar att detta handlar om ett forskningsområde som är centralt i könsforskningen. Det är fortfarande så att det är oerhört angeläget att forska om könssegregeringen i arbetslivet därför att den är av central betydelse för förståelsen av könsordningen i samhället. Forskning om könssegregeringen i arbetslivet är viktig för teoribildningen om kön och könsordning generellt. Organiseringen av arbete och sexualitet är fortfarande de vanligast återkommande fenomenen för problematisering inom teori om kön.

Boken är indelad i tre delar där tanken är att delarna ska representera analysnivåer. I stora drag är nivåerna de vanliga, nämligen samhällsnivån i del 1, organisationsnivån i del 2 och individnivån i del 3. Gränsdragningen kunde i några fall gjorts annorlunda, men grundstrukturen håller. Del 1 heter Könssegregering på arbetsmarkanden. I denna del, som består av fem kapitlen, är syftet att visa på olika vägar att analysera könsuppdelningen på arbetsmarknaden, hur den skapas, återskapas och upprätthålls.

Lena Gonäs motiverar i sitt kapitel varför studier av könssegregering är viktigt och positionerar sig också genom att ta ställning för det som hon kallar den könmaktspolitiska linjen. Sedan följer empiriska resultat från en europeisk jämförelse som gjorts efter vissa skapade indikatorer. Hon tecknar också helt kort det teoretiska fält som möjliggör tolkningen av dessa resultat. Hennes kapitel avslutas, i likhet med de flesta i hela boken, genom att aktuella forskningsfrågor för framtiden formuleras. Wuokko Knocke gör en intressant historisk beskrivning av invandrade kvinnors situation i arbetslivet. Christina Bergqvist skriver om makten över besluten och fokuserar den exceptionella förändringen av kvinnorepresentationen i politiken under senare år. Arja Tyrkkö beskriver forskningen om samspelet mellan arbetsliv och familj, där bl a föräldraskapets olika innebörd för kvinnor och män utvecklas. Del 1 avslutas med att Anita Nyberg diskuterar inkomstutvecklingen för kvinnor och män 1975–98, där hon konstaterar att den ekonomiska jämställdheten har ökat. Kvinnors och mäns inkomster är mer lika idag än på 1970-talet. Inkomstskillnaderna mellan kvinnor är mindre idag än på 1970-talet, medan skillnaderna mellan män har ökat. Hela del 1 i boken fungerar bra, kapitlen blir inblickar i olika empiriska fenomen som kan fogas samman inom ramen för arbetsmarknadsbegreppet.

I del 2 står organisationsförändringar i fokus. Där blir det genast svårare att förhålla sig som läsare. Författarna stängas mellan att skriva för den totalt oinvigde till den mycket initierade läsaren. Självklarheter blandas med avancerade teoretiska resonemang. Det blir oklart om syftet med beskrivningen är att förmedla teoriöversikter eller ny empiri. Detta gäller såväl inom som mellan kapitlen. Det påpekas också i intro-

duktionen att delvis olika ansatser och teoretiska synsätt finns representerade. Frånsett detta finns det mycket av intresse att ta del av, framför allt reflektioner kring de förändringar som sker i organisationer idag. Flera kapitel innehåller beskrivningar och analyser av detta slag. Martha Blomqvists kapitel kan ses som en översikt om förändringsprocesser. Hanna Westberg skriver om lärande i arbetet som en medveten och omedveten process. Birgit Pingel motiverar med hjälp av olika forskningsresultat varför det är viktigt att studera karriär- och belöningsstrukturer. Elisabeth Sundin diskuterar forskning om arbetsorganisation, genus och teknik, och hamnar i frågor om företagande, små företag och kön. Båda perspektiven är intressanta, men övergången mellan dem är oklar. De två sista kapitlen i del 2 är mer renodlade i ansatsen, på helt motsatt sätt. Gerd Lindgrens kapitel har en uttalad teoretisk ambition och tydlig röd tråd, arvet från Kanter kopplat till Lindgrens egna forskningsresultat och teoriutveckling. Eva-Maria Forsberg har istället en tydligt beskrivande och berättande ansats i sitt kapitel, där ett antal konkreta projekt beskrivs. Flera välkända erfarenheter om jämställdhetsarbete artikuleras, och de tål ju att upprepas!

I del 3 tycker jag att indelningen inte riktigt längre fungerar. Den har rubriken Könssegregeringens konsekvenser för individen. Är det för att det skrivs utifrån vetenskaperna psykologi och medicin? Heléne Thomssons kapitel utgör en teoretisk referensram för könsteoretisk forskning generellt, inte specifikt för individnivån. Hon skriver en mycket läsvärd introduktion till vad begrepp som kön, kvinnoforskning, feministisk forskning, kön/genus, könsroller, könsordning, könspraktik osv innebär och hur de kan användas och förstås.

Detta kapitel kunde mycket väl ha placerats som en introduktion till själva boken. Någon specifik koppling till just individnivån görs inte, utan snarare till hur analysnivåer alltid inom detta fält hänger samman. Kristina Alexanderssons kapitel diskuterar forskning om sambandet mellan könssegregering och hälsa/sjukdom. Hon inventerar den forskning som gjorts och artikulerar därmed också vad som behöver studeras i framtiden. Åsa Kilbom beskriver specifika och ospecifika riskfaktorer i arbetslivet, och diskuterar via olika frågeställningar möjligheten att se samband med könssegregeringen i arbetslivet. Gunnel Ahlberg påtalar bristen på könsperspektiv i forskning om empowerment och kontroll i arbetslivet. Hon pekar på flera aktuella fenomen i praktiken, t ex inom sjukvården där detta vore viktigt att tillföra. Del 3 i boken hade kunnat haft rubriken Könssegregeringens samband med hälsa och ohälsa, och innehållit just dessa tre senare kapitel där den empiriska tyngdpunkten är tydlig tillsammans med formulerandet av nya forskningsfrågor.

Sammantaget vill jag inte kalla boken för en kunskapsöversikt. Det är den för teoretiskt spretig och ofärdig för. Men, väl för en forskningsöversikt genom sitt breda angreppssätt och de många intressanta frågeställningarna om skilda empiriska fenomen, de många nya forskningsfrågorna som formuleras och för att den ger flera inblickar i viktiga teoretiska och empiriska projekt. En eloge också till de tre redaktörerna som i sina inledande texter sammanfattar och binder ihop kapitlen på ett pedagogiskt sätt. Vem läsaren är, är oklart. Kanske är det en intresserad praktiker som vill orientera sig om forskningen idag för att sedan leta sig vidare och fördjupa sig i något spår. Kanske är det studenter som med hjälp av en kunnig lärare analyserar de olika fenomenen och forskningsansatserna. För den som i praktisk handling vill skapa mer jämlika villkor för kvinnor och män i arbetslivet utgör knappast boken "en gedigen grund", som det står i baksidestexten, men väl en intresseväckande introduktion som kan inspirera till fortsatt lärande.

Anna Wahl, docent i företagsekonomi
Handelshögskolan i Stockholm